

Akad. prof. dr. Milček Komelj

Govor na razstavi v Novem mestu

Razstava Najmlajša originalna grafika je prikaz grafične ustvarjalnosti v glavnem podiplomskih študentov ljubljanske ALUO, na kateri poučuje grafiko z Novim mestom najtesneje povezani profesor Branko Suhy, zato je razstava študentskih del, s tem ko prikazuje najboljša novejša dela njegovih današnjih študentov, svojevrsten in gotovo zaslužen hommage samemu profesorju. Predvsem pa je počastitev same grafike, ki je prav tako tesno povezana z Novim mestom.

Kot je dobro znano, je bil prvi profesor grafike na ljubljanski likovni akademiji njen prvi rektor Novomeščan Božidar Jakac. Jakac si je svoje pedagoške prijeme izoblikoval ob izkušnjah lastnega študija na praški akademiji ter pri poznejšem ustvarjalnem delu in tedaj je imela grafika na akademiji zelo pomembno mesto. Slovencem je že v mladosti dopovedoval, da je grafika, kljub temu, da ista grafična matrica omogoča več evidentiranih odtisov, lahko enako dragoceno izvirno umetniško delo kot unikatna slika, po vojni pa je likovni strokovni javnosti po vsej tedanji Jugoslaviji predvsem vneto in uspešno dopovedoval, da umetniška grafika ni že kar vsak tisk, in je postal mentor profesorjem grafike po vsej Jugoslaviji, s širšimi stiki pa si je lahko zamislil tudi nekdanj svetovno znameniti ljubljanski grafični bienale.

Ker je bistvo grafike v odtiskovanju več izvodov z matrice, razen pri monotipiji, pa se je v današnjem hlastno hitečem času vsakršne množične produkcije, ki pogosto računa le na prvi učinek, spet marsikje uveljavilo prepričanje, da je lahko umetniška grafika prav vsak tisk, in to predstavo o grafiki so pričele uveljavljati tudi za to pristojne ustanove, kar vedno znova obžalujejo klasiki naše pa tudi tuje grafike, ko opažajo, da se klasična, originalna grafika vse bolj izriva. Seveda umetniškost sama po sebi temelji na moči ustvarjalnega izraza ne glede na število grafičnih izvodov ali samo tehniko, toda dejstvo je, da omogoča prav klasična grafika v tehniki visokega, globokega in tudi ploskega tiska neverjetne ustvarjalne

možnosti, ki jih narekuje tudi sam grafični postopek, in da bi bilo več kot neprimermo, ko bi znanja, ki so omogočila tako izjemno pomembno tradicijo, danes postopoma zamrla ali celo izginila. Iz dnevniških zapiskov in pripovedi naših največjih grafikov, Jakca, Miheliča, Pogačnika, je večkrat razvidna misel, koliko energije, znanja in časa je potrebno za en sam uspešen odtis grafičnega lista; in tudi tak napor, ki je danes marsikomu tuj, odriva zavzetost za klasično grafiko v ozadje. Prav zato si očitno profesor Suhy, ustanovitelj novomeškega bienala slovenske grafike Otočec Novo mesto, tako predano in zavzeto prizadeva, da bi zavest o pomenu klasične grafike ohranil in stopnjeval in da bi na ljubljanski likovni akademiji v prihodnosti nikakor ne zamrla. In uspešni rezultati tega prizadevanja se kažejo na tej razstavi.

Ko me je profesor Suhy nagovoril, da bi z njim pri razstavi sodeloval, sem bil sprva skeptičen, češ da me zanimajo umetnine same po sebi, kot izraz ustvarjalčevega duha, in ne pedagoško usmerjene vaje v obvladovanju tehnike; ko pa mi je grafike pokazal, sem nemudoma presenečeno uvidel, da so v akademijem ateljeju pod njegovim mentorstvom nastala številna izrazita ustvarjalno dognana in osebno samostojna dela, ki so podoba svojih avtorjev in ne profesorjevih posnemovalcev. In da tudi med mladimi ustvarjalci zavzetost za klasično grafiko ni popustila, ampak da se celo prenavlja. Iz Suhyjevih komentarjev pa sem razbral, da profesor omogoča doseči študentom avtorski pečat tudi že v času, ko osvajajo tehniko in samostojno razvijajo reševanje sugeriranih jim likovnih problemov, prepričan, da je potrebno skrivnosti tehnike obvladati, ob tem pa lahko dela tudi vsak po svoje, pojav talentov pa ga še posebej razveseljuje.

Razstava takih del kaže, da nekateri grafiki uspešno preizkušajo moč grafičnih izrazil ob tako zahtevnih tradicionalnih motivih, kot so na primer portret ali tihožitje in krajina, in to tudi v zelo velikih, s slikarstvom tekmujočih formatih; ponekod je moč razbrati začrtan razvoj od realistične stopnje do osebnejše vizije ali interpretacij motiva v duhu izročila modernega slikarstva, v celoti pa je razvidno, da predstavljajo ustvarjalcem izhodišče za variacije likovnega jezika in ustvarjalne fantazije predvsem pionirji svetovnega modernega slikarstva, ob Matissu posebno Picasso, ki je lahko navdih za metamorfozo oblik, ob tem pa je

pri vrsti ustvarjalcev razviden tudi poudarek na likovni konstrukciji. Kot govori izročilo, so številni slikarji in profesorji, posebno Stupica ali Marijan Tršar, menili, da slovenski slikarji spričo naše navezanosti na slikoviti impresionizem zanemarjajo konstrukcijsko trdnost slike, in tega se očitno zaveda tudi profesor Suhy. Ob tem pa prihaja na slikah do izraza tudi prvinska moč ekspresije, pa žlahtno bogastvo rafiniranih odtenkov, ki razkriva senzibilno občutljivost ustvarjalcev, spevnost linijskih prepletov ter sama pretanjenost v dojetju svetlobe in temin ali njihovih subtilnih prehodov; z vso svežino pa se v tehnično zahtevne grafične liste vključuje tudi barva. Ker grafike temeljijo na risbi, a vključujejo vase tudi druge likovne prijeme in učinke, se je Suhy odločil nakazati tudi to razmerje, zato je na razstavo v preddverju galerije poučno vključenih tudi nekaj slik ali risb oziroma kolažev. Samo zaradi prostorskih oziroma tehničnih omejitev v galeriji je bilo potrebno nekatera dela izločiti, zato pa so vse za predstavitev predvidene slike natisnjene v razstavnem katalogu.

Razstava zajema 16 avtorjev in avtoric, ki jih tu ne morem nadrobneje razčlenjevati, vendar pa naj jih vsaj naštejemo in najkrajše označimo.

S svojo konstrukcijsko osnovo na razstavi izstopa ruska ustvarjalka Maria Karnar **Lemesheva**. A konstrukcija ji je le izhodišče za raznoliko razčlenjanje oblik, s katerim se je avtorici posrečilo ustvariti izjemno strukturno bogastvo. saj v monumentalno predmetno osnovo vključuje pravcote likovne pokrajine oblik in vzorcev, odtenkov in detajlov. Konstrukcijski preplet linij je bistven tudi za dela **Andreja Praznika**, vendar mu je zračno labilna likovna zgradba izhodišče za malone kalejdoskopsko mrežast asociativen preplet arhitekturnih in mehkeje zaokroženih organskih oblik, v katerem utripa živi nemir sveta v odtenkih svetlobnih tonov. Celote pa učinkujejo kot skrivnost neznanega »mesta nekje«.

Na očarljivih lesorezih **Eve Novak** se panoramske pokrajine z njivami, griči in gorami pod arabesknimi oblaki razprostirajo v prostorsko globino, se s svojim nemirnim črtovjem izrazno vrtinčijo, sijejo v topli harmoniji rumene in zelene barve ter upodobljeno realnost ob vsej konkretnosti predstavljajo v živo topljiv in

vendar izsanjano odmaknjen sončno poleten idilični privid z nadihom starinske brezčasnosti.

Nekateri med avtorji so se osredotočili na upodobitev ambientov, kot bi v arhitektoniki in svetlobni oživitvi interierov preizkušali izrazno moč svetlobno kontrastnih odtenkov, ki jih omogoča jedkanica v okvirih klasične realistične zasnove. Tak je z veliko minucioznostjo izrisan arhaičen interier s figurama Estonca **Roberta Broka**, ki je tudi avtor monumentalne skorajda v kiparski lik piramidalno zgoščene figure. Sicer pa so slovenskim umetnikom ambientu, tudi podstrešne sobe s cvetličnimi lončki, nostalgичnimi predmeti in spomini, cvetjem in slikami, tako kot v poetično spevnem delu **Sandre Vaupotič**, predvsem motivno izhodišče za bolj intimno ubrana prikupno poetična zatišja.

Med bolj realističnimi zasnovami posamezne figure ali tihožitja s svojimi predmeti poudarjajo tudi izraziteje plastično, že kar kiparsko otipljivo življenjsko konkretnost, tako kot s svojim monumentalnim, samozavestno zročim avtoportretom **Janez Albert Novak**. V trdosti njegove čvrste, a z drobnimi potezami nasičene risbe je mogoče razbrati konstrukcijsko krepkost, ki jo podčrtuje poudarjena modelacija, kar potrjujeta tudi njegova ležeča akta, od katerih je Manca na turški zofi malone modiglianijevsko stilizirana, a tesnobno ukleščena v skoraj neprodirno temo. V realistično zasnovani sliki deklice na fotelju, delu **Stevana Čukalca**, pa je slikarski motiv izhodišče za preverjanje izraznih možnosti medija, saj je avtor z raznovrstnostjo grafičnih prijemov v črno-beli jedkanici dosegel številne barvite odtenke, kakršnim se sicer približujejo s svojim modeliranjem realistični slikarji. Prav tako plastično otipljiv je **Peter Stegu** v tihožitju s steklenicami in jabolki ter še posebej v tihožitju s steklenino, v katerem se je usmeril tudi na imaterialni svetlobni učinek njenega sijaja in odsevov. Iz namiznega tihožitja je učinkovito izpeljal tudi abstrahirano ploskovno kompozicijo v treh barvah, iz nasičenosti prepletenih človeških teles pa izoblikoval fantastičen labirint življenjskega kaosa, dojet kot odrski privid iz nerešljivih medčloveških razmerij. V popoln privid pa je svojo ekspresivno prosojno mrliško figuro, očitno vizijo posmrtnega duha z belim križem v sebi,

najbrž kot spomin na mrtvece med rastočimi križi, s pleteničjem črtovja domišljijско razkrojila **Betina Habjanič**.

V sintezi konstrukcije, ploskovnih barvnih poudarkov in izrazito poetične ubranosti med razstavljenimi deli izstopajo grafike **Natalije Juhart**, ustvarjalke, ki je s svojim vedrim pesniškim pogledom spremenila v čipkasto poezijo celo ornamentirano kovinsko ograjo ob akademijski stavbi in je sposobna spremeniti v likovno pravljico tudi najbolj običajno dvoriščno dolgočasje. Ničkolikokrat upesnjeni motiv starodavnih in vedno svežih Benetk, ki na njenih barvitih grafikah prevladuje, pa zanjo ni razgledniška eksotika, marveč kompozicijsko pretehtano kulisasto prizorišče magično izsanjanega življenja, uzrto skozi oko duše, ki se v umetnosti predaja idealnim pesniškim sanjam.

Prav tako izpričujejo življenjsko veselje in eleganco slike **Anite Indihar Dimic**. Njene gole figure se ponekod ritmično prelivajo v abstraktnost, ki jo prek obrisov ogrinjajo osvežilne barvne ploskve. Spevnost linijskega ritma na sorodno zasnovanih delih dominira še ponekod drugje, predvsem pri **Zali Božič**, ki je poleg igrivo linijsko stilizirane lastne podobe ob cvetličnem drevesu izoblikovala zvrtničeni grafični »kolaž prepletanj«. Na bujnih, sunkovito izraženih, z življenjsko energijo napihnjenih organskih formah sočnih sadežev in njihovih prepleteh temeljita tudi grafiki **Ane Pečnik**, ki s svojimi predstavami o sožitju in spajanju vsega izžareva z bujnim vitalizmom poudarjen življenjski eros.

Bolj izjemoma so se ustvarjalci osredotočili na kompozicije docela abstraktnih grafičnih tkanj ali se usmerili na ritem anatomskih linij, harmoniziranih v elegantne organske preplete in svetlobno kontrastne vzorce, tako kot z vijugami svojih plesnih linij **Petja Novak**; ali pa so se omejili celo le na krepko črto, ki se v delih **Alje Košar** lahko zgosti tudi v sugestiven znak in se ob vsej likovni preglednosti zapleta v lastno enigmatično kompozicijo, ki nosi vase zajeto skrito misel, tako kot že dela nekaterih glavnih predstavnikov naše povojne moderne grafike. **Lina Steiner** pa je monumentalne organske oblike in minuciozno vzorčaste segmente ritmično povezala v učinkovite preplete arhitektonsko

čvrstejšega in planktonsko nemirnega likovnega tkiva, zaznamujočega dinamiko življenjskih procesov.

V nakazanem pluralizmu osebnih pogledov in likovnih prijemov pričujočih bolj ali manj mladih ustvarjalcev so razvidni živa zavzetost, iskanje in preverjanje možnosti, ki jih ponujajo tako žlahtna izrazna sredstva, kot so lesorez in vse oblike globokega tiska, redkeje pa je zastopana tudi litografija. Za konec naj ponovim, da se spričo pedagoških prizadevanj profesorja Suhyja ob takih rezultatih ni bati, da bi bilo z našo grafiko konec, zato pa je nujno, da bo akademija tudi v času forsiranja drugih izraznih sredstev še naprej ustvarjala pogoje za nadaljnji grafični razmah in s tem izkazala dolžno spoštovanje do svoje bogate tradicije, ki so jo na njej pred Suhyjem kot profesorji za grafiko vzpostavili že Jakac, Debenjak, Pogačnik in Borčič, ob njih pa s svojim ustvarjalnim delom še številni drugi tamkajšnji profesorji, še posebno Sedej, Pregelj, Bernik in Jemec. Da je grafika lahko močno vznemirljiva še danes, enako kot slikarstvo, prepričljivo potrjuje tudi delo današnjih Suhyjevih študentov, med katere se uspešno vključujejo tudi nadarjeni posamezniki neslovenskega rodu.

Iz vseh razstavljenih slik je začutiti veselje do ustvarjalnosti, študijsko vztrajnost, zavzeto prizadevanje in tudi ustvarjalne uspehe, ki izpričujejo, da so tehnične ovire po končanem študiju največkrat premagane in da lahko avtorji suvereno in sproščeno sledijo svoji viziji, predstavam o življenju in največkrat srečnim občutjem, ki jih zasanjana mladost, polna upanj, rojeva ne glede na tegobe časov. Naj se lepe sanje uresničijo vsem!

Podelitev priznanj

Pobudnik razstave in novomeškega bienala grafike Otočec Novo mesto prof. Branko Suhy je predlagal, da bi v duhu tradicije tega Bienala na razstavi podelili tudi nekaj simboličnih priznanj in poleg mene povabil v ocenjevalno komisijo še svojega sodelavca akademika dr. Jožefa Muhoviča, profesorja na ljubljanski

ALUO in našega vodilnega likovnega teoretika, ki je vselej s spodbudami spremljal njegovo pedagoško delo oziroma delo njegovih študentov in je tudi sam pomemben slikar in grafik.

Komisija je imela nadvse nehvaležno delo. Med presojanjem je že skorajda obupala in se je celo spraševala o smiselnosti teh priznanj, a smo se na vztrajanje profesorja Suhyja zanja vendar odločili. Zakaj? Uvideli smo, da je na razstavi, za katero je prof. Suhy tako in tako že izbral najboljše študente, zelo težko pravično izpostaviti samo nekatere, saj bi priznanja, vsako s kakim posebnim poudarkom, zaslužili vsi od njih; še posebno težko pa jih je pravično rangirati ob vnaprej omejenem številu priznanj. Potem ko smo prvotni in nato na polovico razstavljalcev skrčeni seznam predlaganih postopoma le ožili, smo se odločili, da podelimo tri priznanja študentom magistrskega študija, torej nekdanje specialke, in kot spodbudo za vnaprej dve priznanji dodiplomskima študentoma. Pri kriterijih smo upoštevali ustvarjalno moč del, pa tudi študijsko zavzetost in metiersko zahtevnost samega dela.

Priznanja prejmejo:

Študentka magistrskega študija **Anita Indihar Dimic**.

Grafičarka s spevnostjo linijskega ritma, ki se organsko preliva iz figuralike v abstraktnost, izpričuje življenjsko energičnost, veselje in eleganco. Obrisi njenih likov se lahko povezujejo z barvnimi oblikami. Njene barvne jedkanice organsko izhajajo iz njenega slikarstva, pri čemer je treba poudariti, da je problem barve v globokem tisku zelo zahteven, avtorica pa pri tem ostaja povsem sproščena in poetična.

Študentka magistrskega študija **Natalija Juhart**.

Grafičarka je odkrivala svojo osebno duhovno podobo v beneškem pejzažu. V grafiki izhaja iz svoje kolažne risbe, izpričuje posebno barvno občutljivost, vztraja pri zahtevni tehniki barvne jedkanice, ki jo tiska z več plošč, izstopa z zelo poetično osebno inventivnostjo in je hkrati izjemno disciplinirana študentka.

(Suhy: Tako disciplinirane študentke še ni bilo.) A je vendar ustvarjalno povsem svobodna.

Študentka magistrskega študija **Maria Karnar Lemesheva**

Lemesheva svoje grafično delo povezuje tudi s slikarstvom, pri katerem poudarja konstrukcijo, a je izjemno subtilna. saj zmore spremeniti običajno tihožitje z nakopičenimi interierskimi predmeti in draperijo v pravo zamolklo ubrano likovno poezijo, sedeči figuri na njenem lesoreznem diptihu pa učinkujeta v obredni drži kot otrpli božanstvi. Smisel za tako ornamentalnost avtorici najbrž vdihuje tudi spomin na folklorno izročilo njene domovine. Pri delu na akademiji je zgledna tudi s svojo disciplino, ki med našimi študenti, kot ugotavljata profesorja, sicer pojenjuje. Pokazala je poslušnost za vsa likovna vprašanja in jih v svojem delu uspešno razvijala v vseh pogledih in pri delu nikoli ne obupa.

Priznanji za dodiplomsko delo.

Albert Janez Novak

Novak v svojih grafikah poudarja že kar kiparsko otipljivo življenjsko konkretnost, tako z avtoportretom kot modelacijo ekspresivno stiliziranih ženskih figur, pri čemer dosega s svetlobnimi kontrasti in razmerji tudi mehko prelivanje skrivnostno temačnih učinkov, temelječih na odtenkih črnine.

Peter Stegu

Stegu s svojim delom izpričuje dosledno študijsko zavzetost in radovednost. Spodoben je ustvariti precizno izpeljano, tonsko bogato realistično tihožitje, ga interpretirati v svetlobni varianti, temelječi na steklenem sijaju in odsevih, ter suvereno prevesti v matissovsko obarvan modernističen jezik. Ob tem pa je zmožen izoblikovati tudi izviren figuralni preplet, v katerega je zajel tudi svoj osebni pogled na labirint življenja.